

Gabriela Bordovská

Hudební folklór lašsko-valašského pomezí

Studia Artystyczne nr 3, 92-96

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Gabriela Bordovská
Uniwersytet Ostrawski

Hudební folklór lašsko-valašského pomezí

Oblast kolem vesnic Kozlovice a Lhotka pod Ondřejníkem spadá do okrajové části moravského Valašska, tzv. lašsko-valašského pomezí. Jedná se o kulturně velmi aktivní oblast, která vyniká především silnou folklorní tradicí, prolínající se celoročním životem obou obcí.

Josef Jančář ve své monografii definuje Valašsko jako „národopisnou oblast na východní Moravě“¹.

Jančář označuje Valašsko za oblast s největším počtem nezdůvodněných a nepodložených pokusů o ohraničení. Taktéž se vyjadřuje o Valašsku jako o oblasti, kolem níž se vytvořilo největší množství falešných představ, ať už o původu obyvatelstva, nebo o jeho minulém a současném způsobu života. Dále také přiznává, že samotné vymezení hranice moravského Valašska není jednoduchou záležitostí, především z důvodu nejasnosti ohledně hraničních oblastí².

Jako nejméně nápadnou hranici uvádí hranici severovýchodní – tzv. jižní okraj Lašska, jmenovitě oblast Frenštátska, Štramberska, bývalé hukvaldské panství³, Frýdecko a slezské Těšínsko⁴.

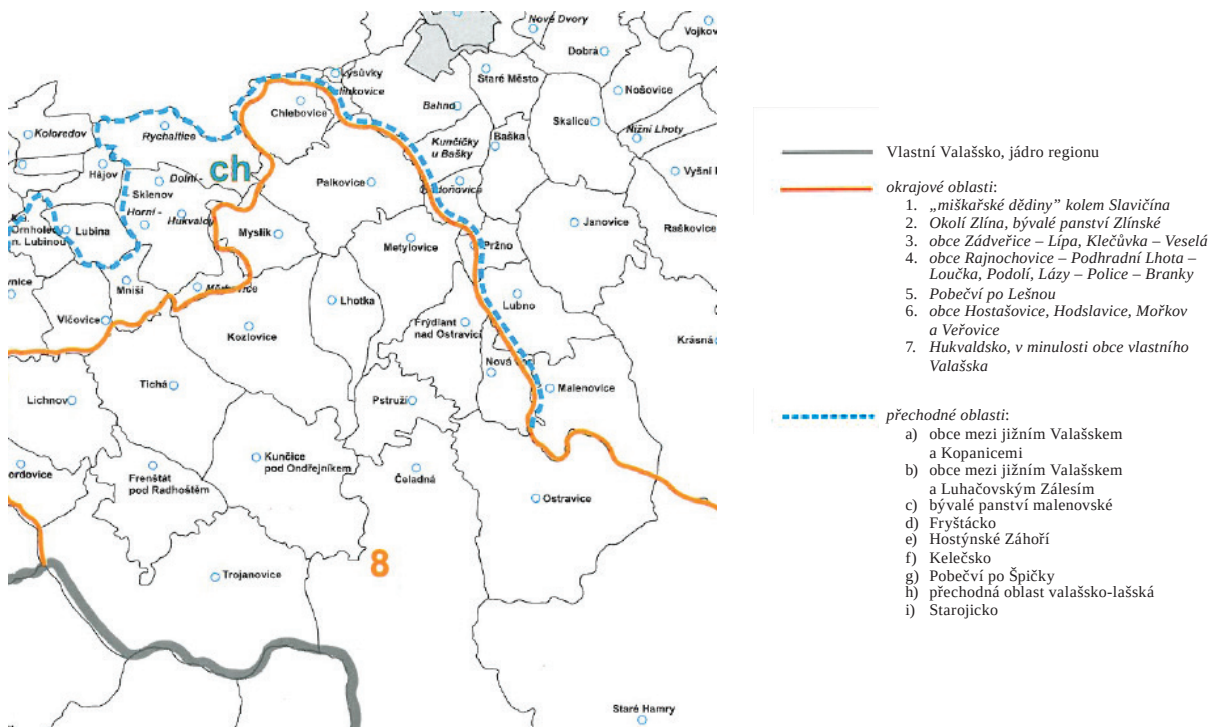
V odborné literatuře lze také dohledat shrnutí různých pohledů na hranici Valašska v kontextu dějin. Rozdíly

mezi pojetím Hankeho a Schwoye zachycuje také Štikova mapová příloha č. 10, kde je zřejmé, že se jejich představy liší hlavně v zahrnutí Vsetínska, Frenštátska, Hukvaldského panství a Rusavy. Schwoy vede jihozápadní hranici až za Vsetín, ale na severovýchodě končí obcemi Bordovice, Tichá, Kozlovice a Frýdlant nad Ostravicí. Hanke oproti tomu začíná jihozápadní hranici u Velkých Karlovic a Valašské Bystrice a její severní část vede až kolem obcí Kopřivnice, Příbor, Rychaltice a nejseverněji kolem obce Sviadnov u Frýdku-Místku, který ovšem součástí Hankeho Valašska už není⁵.

Jako nejpůvodnější verzi hranice Valašska cituje Jančář vymezení Válkovo⁶ z roku 1929. Ten vede hranici severního Valašska kolem středisek Valašské Meziříčí, Rožnov pod Radhoštěm, Frenštát pod Radhoštěm, Štramberk, Starý Jičín a Kelč⁷.

Štikova monografie poskytuje v mapové příloze rovněž pohled na hranici Valašska v kontextu 20. století, který rozděluje Valašsko na tzv. vlastní Valašsko nebo také jádro regionu, okrajové oblasti a přechodné oblasti⁸. Jako determinantu začlenění obcí do jádra regionu uvádí Štika především to, zda jsou obyvatelé obcí považováni za Valachy i ostatními valašskými a nevalašskými obcemi. Do okrajové oblasti spadají obce, které jsou jádrem regionu považovány za nevalašské, ale obcemi z jiných etnických celků za valašské. Jako přechodná je chápána oblast, kde je možné pozorovat prvky valašské kultury, ale samotní obyvatelé se za Valachy nepovažují⁹.

Jako centrum Valašska uvádí Štika Vsetín s okolními obcemi na západ až po Vizovice a Rusavu, na severu

Fot. 1. Geografické vymezení obcí Kozlovice a Lhotka p. O. v kontextu hranice moravského Valašska (zdroje: J. ŠTIKA: *Valaši a Valašsko: O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších...*, č. 13)

Fot. 2. Obec Kozlovice (zdroje: <http://www.panoramata.cz/katalog/galerie/beskydy/47/kozlovice-s-pohorim-ondrejniku.html> [24.09.2015])

hranici jádra regionu udávají obce Zašová, Zubří a Rožnov pod Radhoštěm a na východě jsou do jádra regionu zahrnuty obce kolem řeky Bečvy a Velké Karlovice. Do okrajové části patří obce orientované více na sever kolem Lešné, dále přes Hostašovice, Hodslavice, Mořkov, Veřovice, obce kolem Frenštátu pod Radhoštěm včetně Kozlovic a nejdále na sever vede hranice okrajových částí až k obcím Chlebovice a Palkovice. Severní přechodný pás tvoří valašsko-lašskou oblast, která zahrnuje především obce Štamberk, Kopřivnici, Mniší, Hukvaldy a Rychaltice.

Tato severní přechodná oblast „lašsko-valašské pomezí“, je lehce rozšířena a zakreslena do Štikovy mapové přílohy, která popisuje lidový názor na hranice moravského Valašska. Zde se setkávají tři pohledy na severní hranici Valašska. Podle lidí z Trojanovic vede hranice Valašska Kozlovicemi, zatímco podle obyvatel Kozlovic se hranice posouvá k Palkovicím a podle obyvatel Palkovic sahá Valašsko až k Chlebovicím¹⁰.

Štika uvádí, že u obyvatel Frenštátu, Kozlovic a Trojanovic zůstává nadále silné přesvědčení o příslušnosti k Valašsku, což dokládá citací z díla o okrese frenštátském z roku 1908, kde autor píše „My zmy su v Kozlovice Valaši, v Rychaltic neni su Valaši, su Laši“¹¹.

U folkloru lašsko-valašského pomezí, jak je již z názvu patrné, můžeme sledovat prvky jak typicky valašské, tak typicky lašské. Mezi tradiční tance tohoto regionu patří zvrtek¹², mužský sólový tanec skok¹³ a obřadní tanec starodávný¹⁴. Varianty těchto tanců nacházíme i u souborů zpracovávajících čisté Lašsko či Valašsko, ale způsob provádění tanců je v případě lašsko-valašského pomezí již na první pohled odlišný¹⁵.

Nyní se budeme detailněji zabývat obcemi Kozlovice a Lhotka pod Ondřejníkem. Tyto dvě obce okolo horského masivu Ondřejník dělí vzdálenost cca 3 km, a spojuje je velká záliba v aktivní prezentaci folkloru lašsko-valašského pomezí. V těchto dvou obcích působí celkem tři folklorní soubory, ve kterých se folkloru věnují lidé od 3 do 90 let.

Obec Kozlovice byla založena v roce 1294. Důkladně doložená historie ovšem spadá až do 15. století, kdy na území Kozlovic probíhala valašská kolonizace. Valaši se řídili tzv. valašským právem, charakterizovaným dlouhodobým osvobozením od daní a různými úlevami. Při osídlování vykloučených oblastí a těžké práci v lesích jim přinášelo určitou volnost a vlastní samosprávu. Představitelem světské moci byl Valašský vojvoda, který řídil valašská hospodářství v osídlených lokalitách, dohlížel na Valachy, hájil jejich zájmy a zprostředkoval styk s vrchností na Hukvaldech. Sídlem Valašských vojvodů, kteří většinou pocházeli z rodu Krpců, byly na hukvaldském panství po 200 let (1565–1764) právě Kozlovice¹⁶.

S obcí Kozlovice je spjat hudební velikán a folklorista Leoš Janáček (1854–1928), který často pobýval na nedalekých Hukvaldech a do Kozlovic chodil poslouchat a zapisovat lidové písně v podání Válkovy muziky z Kunčic pod Ondřejníkem a legendární harmonikářky a tanečnice Žofky Havlové, které hrávaly v hospodě u Harabiša.

Je známou skutečností, že některé tance, které viděl a jejichž melodie zapsal právě v Kozlovicích, jsou součástí díla Lašské tance¹⁷. Scénickou podobu některých z nich lze dnes shlédnout v podání Souboru lidových písní a tanců Valašský vojvoda Kozlovice, který zpracovává folklor lašsko-valašského pomezí.

Valašský vojvoda byl založen v roce 1975 v Kozlovicích. Již od začátku jej tvořila jak složka taneční, tak i cimbálová muzika. Současné době jsou členy souboru občané Kozlovic, Lhotky pod Ondřejníkem a okolních vesnic ve věku 15.–50 let. V repertoáru Valašského vojvody lze nalézt zpracování lidových zvyků a obyčejů jako je vynášení Mařeny, stavění a kácení máje, dožínky či valašská svatba nebo rekonstrukce lidové zábavy v pásmu Hospoda u Harabiša. Soubor vychází především z díla 3 sběratelů zabývajících se místním folklórem – Vincence Sochy, Františka Bartoše (1837–1906) a Františka Sušila (1804–1868).

Fot. 3. SLPT Valašský vojvoda Kozlovice, 2011 (zdroje: www.valasskyvojvoda.cz [24.09.2015])

Sběratelská osobnost Vincence Sochy (1903–1970) se váže především k obci Lhotka pod Ondřejníkem¹⁸. Zde Socha působil jako řídicí učitel místní školy a v roce 1936 založil národopisný soubor Pilky, který ve Lhotce působí dodnes¹⁹.

Největší zásluha Vincence Sochy spočívá v kulturní práci. Jako učitel v Myslíku a ve Pstruží v letech 1926 až 1929 sbíral písně a tance. V Měrkovicích se věnoval této činnosti již naplno, když poznal zpěvačku a tanečnici Anežku Šenkovou, tamější rodačku. Celkem od ní zapsal na 1980 písní a 28 tanců a tanečních variant. Nejznámější tance uspořádal pod názvem Valašská beseda.

Fot. 4. Vincenc Socha (zdroje: <http://www.obec-lhotka.eu/folklorni-soubor-Pilky/> [24.09.2015])

Fot. 5. Folklorní soubor Pilky, 2005 (zdroje: <http://www.obec-lhotka.eu/folklorni-soubor-Pilky/> [24.09.2015])

Na počest Vincence Sochy se ve Lhotce pod Ondřejníkem pořádají každý rok ke konci srpna Sochovy národopisné slavnosti²⁰, kde se setkávají na jednom pódiu nejen členové folklorních souborů Pilky a Valašský vojvoda, ale v dětském pořadu se pravidelně představují děti z dětského folklorního souboru Valášek z Kozlovic.

Dětský folklorní soubor Valášek byl založen v roce 1982 v Kozlovicích jako „líheň“ pro SLPT Valašský vojvoda Kozlovice. V současné době pracuje v souboru cca 60 dětí z Kozlovic, Lhotky p. O. a z přilehlých obcí. Děti jsou rozděleny podle věku do tzv. přípravky²¹, velkého Valášku I., II.²², a cimbálové muzičky. Zkoušky probíhají jednou až dvakrát týdně v prostorách kulturního domu v Kozlovicích a dvakrát ročně se děti účastní víkendového soustředění.

Ne vždy však byla situace v DFS Valášek takto stabilní. V letech 2005-2010 byl o členství v souboru velmi malý zájem a soubor téměř nevystupoval. Po změně vedení se začala situace zlepšovat a v současné době zájem o členství vzrostl natolik, že jsme byli nuceni zkoušky rozdělit na starší a mladší školní věk. Do přípravky jsme zavedli přijímací řízení, v současné době zájem uchazečů čtyřikrát převyšuje kapacitu přijímaných dětí.

Fot. 6. Přípravka Valášku, 2013 (zdroje: <http://www.valasek-kozlovice.cz/fotogalerie-2-2/> [24.09.2015])

Jako další folklorní soubor v oblasti Kozlovic jmenujme například Pustkovu cimbálovou muziku, Cimbálovou muziku Vladimíra Holiše, či kapelu historických nástrojů pro lidovou hudbu RukyNaDudy, která prezentuje tradiční hudbu jedné části regionu Beskydy – Valašsko: tzv. lašsko-valašské pomezí (hukvaldské Valašsko). Kapela RukyNaDudy využívá původní hudební nástroje z různých období vývoje sdružené hudby regionu, různorodé sestavy a styly hry. Pro tuto kapelu je charakteristické pevné lokální ukotvení a užívání nástrojů syrovějších zvuků i souzvuků. Kapela pracuje s řadou původních nástrojů v nejrůznějších sestavách a stylech hry jako supertradiční styl, archaický horský styl, tradiční styl nebo world music. Ve hře kapely RukyNaDudy má důležitou úlohu improvi-

Fot. 7. Kapela RukyNaDudy 2010 (zdroje: http://www.rukynadudy.cz/Muzeum_Pribor_28_5_2010/pages/IMG_3830.htm [24.09.2015])

zace. Pro melodické nástroje (cimbál, housle, píšťaly, gajdy) je charakteristické vytváření okamžitých variací jednotlivých hlasů podle vkusu a schopností hráčů. Přetvářením téže melodické linky vzniká specifický vícehlas (tzv. herterofonie). Obvyklé je rovněž okamžité řetězení písní do sad na základě libovolného výběru písní v průběhu hry²³.

Cílem příspěvku bylo přiblížit specifika hudebního a tanečního folkloru v obcích Kozlovice a Lhotka pod Ondřejníkem v kontextu sběratelských osobností a aktivních folklorních souborů tohoto regionu. Z obsahu článku vyplývá, že díky silné folklorní tradici se v dané oblasti věnuje folkloru značný počet lidí všech věkových kategorií a zájem rodičů učit své děti lidové kultuře jejich kraje je rok od roku vyšší. Koneckonců už v mateřské škole se kozlovické děti učí lidové hry a říkanky, které se vztahují k místům jim dobře známým, a znějí v jazyce, jaký zachovali předkové z konce 18. století.

Folklorní inspirační zdroje jsou v oblasti lašsko-valašského pomezí velmi bohaté, o čemž svědčí i činnost dalších folklorních souborů v blízkém okolí. Jmenujme například Hurčánek Palkovice, Sedmikvítek Frenštát pod Radhoštěm, Radhošť z Trojanovic, apod.

¹ J. JANČÁŘ et al.: *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: ÚLK. Brno 2000, s. 23.

² *Ibidem*, s. 24.

³ Hukvaldské panství z r. 1883 – Bílá, Trojanovice, Borovice, Lichnov, Vlčovice, Mniší, Měrkovice, Myslík, Palkovice, Hodoňovice,

Frýdlant n. Ostravicí, Nová ves, Ostravice. J. ŠTIKA: *Valaši a Valašsko: O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších*. Rožnov pod Radhoštěm 2007, mapová příloha č. 12.

⁴ J. JANČÁŘ et al.: *Lidová kultura na Moravě...*, s. 23.

⁵ J. ŠTIKA: *Valaši a Valašsko: O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších*. 1..., mapová příloha č. 10.

⁶ J. VÁLEK: *Hranice moravského Valašska*. „Naše Valašsko: kulturní věstník o jeho životě a potřebách“ 1929–1930, roč. 1, č. 1, s. 4–9.

⁷ Obce Návojná, Nedašov a Nedašova Lhota.

⁸ J. ŠTIKA: *Valaši a Valašsko: O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších*. 1...

⁹ *Ibidem*, s. 180.

¹⁰ *Ibidem*, mapová příloha č. 7.

¹¹ *Ibidem*, s. 189.

¹² Řadí se do skupiny tanců točivých a je postaven na dvoudobém rytmickém základu. Při předzpěvu je zde jistý rytmický ohyb – přenašení váhy z nohy na nohu. Při první mezihře víří pár na místě v kolovém držení, přičemž krok obou v páru je shodný (základem je zvrst na přední části chodidla). Během druhé mezihry tanečník obvykle improvizuje (přitom je ale cifrování zase drženo při zemi). Tanečnice se točí okolo své osy a zachovává krok.

¹³ Tanec je velmi podobný valašskému odzemku.

¹⁴ Obřadní tanec v třídobém metru. Během předzpěvu pár chodí starodávným krokem po kruhu nebo volně po parketu. Při dalších dvou slokách pár víří na místě v kolovém, nebo polootevřeném držení. Tempo se během hraných slok o polovinu zrychlí, ale na sloku zpívající se vrátí zpět do původního tempa.

¹⁵ Nutno podotknout, že specifika lašsko-valašského pomezí objevujeme i v písňovém materiálu, především častou přítomností lydicke zvětšené kvarty, nebo tzv. moravské modulace (pohyb melodie na konci fráze o sekundu dolů).

¹⁶ Tuto dobu zpracoval ve svých románech spisovatel Bohumír Četyna z Frenštátu pod Radhoštěm.

¹⁷ Jedná se o tance Pilky, Čeladenský a Koval.

¹⁸ Založena v roce 1359.

¹⁹ V dnešních dnech působí v souboru Pilky členové ve věku od 50 let.

²⁰ Pořádají se od roku 1995 (výročí 25. let od úmrtí Vincence Sochy).

²¹ 3–6 let.

²² Valášek I 6–11 let, Valášek II 12–15 let.

²³ V. BJAČEK: RukyNaDudy: kapela historických nástrojů pro lidovou hudbu. RukyNaDudy [online]. Dostupné z: <http://www.rukynadudy.cz/> (cit. 24.09.2015).

bands presented in the article, which illustrate the research material, come from a private collection of the author of the article.

Keywords: folklore, Leoš Janáček, Vincent Socha, Valasek, Valašský vojvoda

Gabriela Bordovská

Musical folklore in the region of Lašsko-Valašského border

Summary

This article aims to show the characteristics of native folklore: the music, dance, folk art of Kozlovice and Lhotka near Ondřejník. The richness of the sources of folk culture of this area manifests in the form of statues, figurines, pipes and paintings in the collections of the artifacts by amateur artists. Folk music themes are a source of inspiration for many native composers. Nowadays, growing interest of the inhabitants in tradition and folk culture may be observed. More and more often they turn to ancient sources of traditions, back to the eighteenth century. Both teachers and parents care about their children's active participation in dance, instrumental or singing classes. Being inspired by folklore is characteristic also of the inhabitants of the neighboring areas, wherein many folk groups are active, for example, Hurčánek Palkovice, Frenštát near Radhošť Sedmikvítek, Radhošť Trojanovice. The musical folklore of the region neighbouring Kozlovice and Lhotka near Ondřejník experiences a renaissance. The photographs of the

Gabriela Bordovská

Folklor muzyczny pogranicza lašsko-valašského

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie cech rodzimego folkloru: muzyki, tańca, sztuki ludowej Kozlovice i Lhotka pod Ondřejníkem. Bogactwo zasobów kultury ludowej tych okolic potwierdzają kolekcje dzieł artystów amatorów w postaci rzeźb, figurek, piszczałek, malowideł. Ludowe tematy muzyczne są źródłem inspiracji dla wielu rodzimych kompozytorów. Współcześnie da się zauważyć coraz większe zainteresowanie mieszkańców tradycją i kulturą ludową. Coraz częściej sięgają oni do dawnych źródeł tradycji, nawet XVIII-wiecznych. Zarówno nauczyciele, jak i rodzice troszczą się o czynne uczestnictwo ich dzieci w zajęciach zespołów tanecznych, instrumentalnych i śpiewających. Inspirowanie się folklorem cechuje także mieszkańców terenów sąsiednich, gdzie działa wiele grup folklorystycznych, np. Hurčánek Palkovice, Frenštát pod Radhoštěm Sedmikvítek, Radhošť Trojanovice. Folklor muzyczny okolic Kozlovice i Lhotka pod Ondřejníkem przeżywa swój renesans. Zaprezentowane w artykule fotografie zespołów pochodzą z prywatnych zbiorów autorki tekstu, dokumentują one materiał badawczy.

Słowa kluczowe: folklor, Leoš Janáček, Vincent Socha, Valášek, Valašský vojvoda